

Josep Maria Prim ha compost un llibre crònica sobre el Rei Jaume I, les restes del qual tenim aquí a la vora, dins aquest noble monestir. El rei Jaume volia, en fer-se vell, acabar els seus dies al claustre, fallerà que d'altres monarques han experimentat al llarg de la història, com l'emperador Carles d'Espanya i Alemanya. Fa l'efecte que els pren un desig de serenor i d'oblú de les envitricollades negociacions del món, de trobar la pau, que se'ls apar senzilla, del claustre. Tot amb tot, costa d'imaginar un personatge tan vital, i alhora tan polític, en passeig silenciosos pels claustres i dormint sense companyia, en una cel·la de Poblet. Tot és possible, després de tot, i no hem de prejudicar res.

Josep Maria Prim s'ha trobat amb tot el material que els historiadors han acumulat sobre el rei Jaume, i ha visitat molts dels indrets, -múltiples- que el Conqueridor petjà, on batallà i on pactà. Ben sadoll del personatge i de l'època, estava a punt de fer el seu llibre. Que no és una biografia ordenada, ni tan sols una biografia. Que no és només un retrat d'època, car s'escapa vers anys anteriors i posteriors al llarg regnat del fill de Maria de Montpeller i de Pere el Catòlic. Que no és una novel·la, sinó que està farcit de les opinions directament i personalment estampades del mateix Prim. Aleshores, -i això diria que el preocupà a ell abans d'enquimerar-nos a nosaltres- quina mena de llibre ha resultat ser? O quina mena de llibre volia compondre? És possible que es ^{vagi} determinar pel procediment excoent: no seria una història, no seria una biografia, ni tampoc una novel·la.

Més o menys, jo diria que és una crònica comentada. Ara ho tenim. L'autor és un xerraire de marca, un polemista, un conversador,

a qui agrada observar els fets, les persones i els fenòmens des de tots els caires possibles, i mai no donar un tema per conclòs mentre hi hagi una possibilitat de girar-lo uns graus més i treure-li un nou fulgor.

Hi ha en ell l'enyorament dels diàlegs de Plató, o de les societats on la gent conta i reconta mil vegades el que ha vist, el que recorda, o els mites de la tribu. Jo els he vist a la Grècia d'avui, aquests conversadors, que garlen infatigablement, amb el comboloi lliscant, rosari imprecís, entre els dits, el cafetó a la turca en xicra mínima, tot el temps i tota la llum als ulls.

Per això imagino que es devia trobar molt a gust component aquest garbuix històrico-patriòtico-sentimental, i salaç, de la vida certament entortollidada del molt alt rei En Jaume. És tot un tipus, possiblement un dels grans homenots de la nostra història, comparable en **vehemència**, al ^{seu} patge reial Ramon Llull, a qui el vent de la vida faria fer tants i tan portentosos viatges com al rei en Jaume. Jaume i Ramon no es van veure de grans, i llurs vides divergiren. Però s'assemblen en la foramida, en la vitalitat i en els propòsits fermes.

Jaume I té corda, molta corda. Qualsevol dels incidents de la seva vida és aprofitable, sense gran esforç, per fer-ne una novel·la. Ja sigui el prodigiós **sainet** de la seva concepció montpellerina, ja la infantesa atribulada i plena de perills certs, sotmès, nen i orfe que era, a les ambicions destructives de poderosos senyors... i de parents. Ja sigui la robustesa del seu seny quan, encara adolescent, decideix de prendre decisions i actuar com un rei. O les seves relacions amb múltiples dones, de les quals la història ens n'ha referides un bon feix, i que l'aparellen amb un Zeus femeller. Els seus ena-

moraments ens semblen, vistos a distància, no més enderiats o ardents que els de qualsevol home preminent de la història universal, que està plena de concubines, dones en la penombra, i tants matrimonis rats com fallits. D'una banda sembla que aquells reis tenien el destí *conjugat prefixat*, la il·lusiva satisfacció, això creien, els calia cercar-la fora del llit nupcial. Per altra banda el paper de la dona era tan passiu davant la societat que elles es defensaven del *poc relleu* amb ambicions materials per a elles i per als seus fills -particularment si eren viudes o repudiades- i tot plegat afegeix intriga i tensió a la història. I una capa de misèria humana.

Aquest factor faria de Jaume I encara més un *home com tots*, amb les febleses que ens envolten i conformen. També tenim, però, l'obligació de no oblidar la gran qualitat d'estadista del rei, qualitat que li féu fallida en algunes ocasions, tot s'ha de dir. La forma que té Josep Maria Prim d'estudiar i aplicar la lupa als tractats de Corbeil i d'Almirra, per exemple, és la d'un encuriós que alhora coneix el final de la història. Una mica més del seu afany dialèctic, i tindriem el Josep Maria *avisant*: Jaume, Jaume, que t'estan pintant la cigonya! Que t'aixequen la camisa!"

Ens fa fer un passeig per les successives divisions dels regnes previstes pel rei Jaume al llarg dels seus anys. Car, d'una banda havia conquerit terres per repartir, moltes terres, en un cop de visió ben clara que aquell regne *xic que*, per fatal imprevisió dels seus antecessors, no s'havia estès cap a occident ⁱ havia quedat reduït a un petit territori abocat al mar, era per la mar que podia engrandir-se, i pel sud. Per altra banda havia tingut deu fills i, almenys als barons, els podia deixar un regne a cadascun... A les noies els esperava un casa-

ment o el claustre; de fet, Josep Maria Prim critica, com tants d'altres estudiosos del tema, l'excessiva fragmentació dels territoris. així con subratlla^{el} respecte i prevenció amb què escometia les relacions amb la Santa Seu, ocupada durant el seu llarg regnat per vuit o nou pontífexs, alguns d'ells més lles-
 tos que la gana de la mostela i que, com solia passar a l'Edat Mitjana, jugaven sempre a tres o més cartes, a favor ara^{d'} un monarca, -el francès, per exemple - ara^{d'} un altre -el rei d'Aragó, o el de Castella - en realitat mantenint un equilibri que anés a favor del papat...no oblidem que érem en temps de la pugna, encara! papa-emperador, idel poder temporat reforç de l'espiritual.

La política respecte dels monarques veïns, tan envitricollada, que, per raó de la dilatada família de Jaume I se li entortolligava als braços i no el deixava maniobrar (relacions amb Navarra, amb Lleó, amb Castella, tants de cops determinades, frenades, desdibuixades per obligacions familiars) és també un punt d'atenció de Prim, el qual ens deixa entreveure un rei que relliscava sovint en aquest terreny : deixar-se perdre Múrcia a mans d'un ^{cantautor} com Alfons X ! Però era el seu gendre.

Prim continua amb aquest enorme fresc d'un regnat que va durar de manera efectiva més de seixanta anys, comparable només al de la Reina Victòria d'Anglaterra, i que , per les seves dimensions, per les forces que l'escometien de fora o el rosegaven de dins, i per l'explicable desubiquïtat de la persona que el detentava, hagué de sofrir molts alts i baixos. Fins a aconseguir, volgudament o no, deixar-nos amb la sensació que l'hem viscut de prop, que aquelles ombres històriques han desfilat pel nostre costat, les hem vistes suar d'amor o d'angoixa, o d'agonia, les hem vistes desvetllades de nit fent maquinacions...les hem vistes morir heroicament o ocultament i covarda.

Alguns episodis els veu amb una simpatia sense reserves: els intents de salvar Occitània, la destrucció de la qual no sabem si era evitable; la història ha estat, i tota especulació entra en el marc del condicional més boirós. L'expansió del Císter, amb el qual es relacionà la seva família ja abans de la seva naixença (Poble, Santes Creus, Clariana,) o en vida d'ell (Escarp, Lavaix, Benifassà, La Real, Sant Hilari, Bonrepòs, Vallbona...)

Pensem que, al cap i a la fi, la corona decidiria que els panteons reials fossin aquí... i el mateix rei Jaume volia clarament passar els darrers temps vivint retirat en aquest monestir. La reina Violant d'Hongria, el personatge femení de més relleu en la vida del rei, arribà acompanyada d'un seu confessor hongarès, fra Nicolau, que era cistercenc, i està enterrada a Vallbona de les Monges.

La figura de Violant és també tractada amb simpatia per Prim. Certament donar nou fills al monarca és gesta mereixedora d'atenció i potser de corona santa.

La prosa del nostre autor és col·loquial, no diria tant en vocabulari com en girs i "actitud" És com la d'un recitador. Algun cop se li escapa "Hi havia una vegada..." "Que n'era de viu, el bon papa! O bé "Teresa Gil de Vidaure no és feta de la mateixa pasta que la reina..." "Violant d'Hongria cria com una conilla" "Algú havia de pagar els plats trenca ts..." "Era veritat o era mentida?"

Ens trobem doncs, davant un "recontador", algú que, en el fons, s'ha vist obligat a escriure un volum de tres-cents planes quan en realitat el que li hauria agradat fóra estat contar-nos aquests fets entorn d'una taula amb amanida i costelles a la brasa, en llargues tardes de monòlegs complementaris, dient ara això, demà allò altre, repensant-se, insistint, demanant, retopant... afegint

Per això, un corrector editorial, entraria amb baioneta calada en aquest text i en trauria suc d'una altra manera. Extirparia les repeticions, els epítets, i provaria de ^{donar-li} un semblant de linealitat narrativa. O faria una novel·la o una història. Però no seria ^{aquest} text galopant, sotsobrat, fet de giragonses i retombs, de cops de llum en retrocès, amanit amb frases de conversa distesa i amb argumentacions d'estratègia patriòtica.

Seria una altra cosa. I potser hi sortim guanyant que ^{Josep M. Prim} ens hagi servit el volum que ell volia, i que amb tant de gust ha cuinat la Fundació Roger de Belfort, i el seu President Manuel Aragonès. Un regnat com el de Jaume I, ple de moviment, en què les responsabilitats ^{queien} damunt les espatlles del monarca, havent cura alhora de la família, de les fronteres, dels reis veïns, del Papat, de les relacions amb Àfrica i amb els fons i consolats llunyans: un home a qui sotjaven intrigues, aliances i batalles inesquivables; acostumat al cavall, a la coberta del vaixell i a la revisió de la seva obra crònica, el Llibre dels

Fets : precisament la primera còpia (1343) de la crònica dita fou feta a Poblet. El monestir conegué en temps de Jaume I la primera gran expansió, que continuaria el segle XIV, quan, quasi un segle després, Pere el Cerimoniós decidiria a la construcció de les tombes reials. La relació amb Poblet fou intensa, i un dels monarques, potser el que més monarca que més decidí fou en aquest contacte fou Jaume I, en temps del qual l'expansió del Císter fou ampla i sòlida. Jaume, el gran rei, exces-

(7)

Sida : preocupat fins al neguiteig constant per la unitat del que les particions dels regnes li permetien mantenir, tant com de la desfeta d 'aquell ^{antic} possible gran territori a banda i banda del Pirineu... Una època com aquesta jo no l'he vista plenament descrita en cap història de les que han estat fetes, i molt meritòriament, a l'ús ; en canvi ,si bé el cronista Josep Maria Prim no pretenia aquella meta, ~~certament~~ aconseguí transmetre'ns el desgavell psicològic i l'entrellat d'aventures quotidianes amb què s'enfrontava aquell rei en Jaume, reverentment descrit per un cronista com "un pam més alt que l'home més alt del seu temps." ~~...~~